

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ПЕНСІЙНИХ ФОНДАХ

*Загорєєва О.Ю., асистент,
Таврійський Державний агротехнологічний Університет*

У статті розглядаються питання контролю за сплатою пенсійного збору платниками в Пенсійних фондах. Досліджуються основні напрямки внутрішнього та зовнішнього контролю, які впливають на рівень пенсійного забезпечення. Проаналізовано основні проблеми в діяльності Пенсійного фонду України, які потребують вирішення

The article addresses the control of payment of pension contributors to the collection of pension funds. Study of the internal and external controls that affect the level of pensions. We analyze the main problems of the Pension Fund of Ukraine, which need to be addressed

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки для розвитку підприємництва необхідне вдосконалення облікових, та й контрольних процесів.

Прийняття управлінських рішень вимагає достовірної та неупередженої інформації про господарюючий об'єкт, одержати яку можна лише при наявності раціонально побудованої системи контролю.

Ефективність і раціональність контролю нерозривно пов'язана з якістю побудови облікового процесу як на рівні держави, так і на конкретному підприємстві. Підтвердженням цього є визначення багатьох учених.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі, присвяченій питанню контролю за сплатою пенсійного збору платниками досліджувались багатьма зарубіжними і вітчизняними вченими. Основні теоретичні засади організації контролю та пошук шляхів виходу з кризи викладені в працях учених та фахівців: Кірейцева Г.Г., Кужельного М.В., Валусєва Б.І., Горлова Л.П., Білуха М.Т., Крамаровський Л. М., Суйц В.П., Шеремет А.Д.

Незважаючи на це багато організаційно-економічних та науково-технічних питань цієї теми потребують подальшого дослідження. Досі залишаються не розв'язаними проблеми, пов'язані зі становищем і розвитком теоретичних основ функціонування механізму контролю загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Цілі статті. Наша наукова розвідка має за мету розглянути особливості контролю за сплатою пенсійного збору платниками в Пенсійних фондах України, проаналізувавши основні проблеми в діяльності фонду, які потребують вирішення.

Виклад основного матеріалу. Контроль за нарахуванням, своєчасним і повним перерахуванням та надходженням збору, інших платежів здійснюється органами Пенсійного фонду відповідно до Законів України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» від 26.06.97 р. № 400/97-ВР (із змінами і доповненнями), «Про здійснення контролю за сплатою збору на обов'язкове державне пенсійне страхування та збору на обов'язкове соціальне страхування».

Контроль – це важлива складова частина прийняття управлінських рішень і процесу управління, яка здійснює вагомий вплив на якість та оперативність управління.

При цьому процес прийняття рішення складається з: одержання інформації; її переробки; аналізу, підготовки і прийняття рішення. В науковій літературі виділяють декілька видів контролю (фінансовий, господарський, економічний, фінансово-господарський та інші). Основою для даного поділу слугує наявність різних форм суб'єктів господарювання, які відрізняються один від одного за певним рядом ознак.

Фінансовий контроль в системі органів Пенсійного фонду України – це контроль за законністю і економічною доцільністю дій, пов'язаних з утворенням, розподілом і використанням коштів Пенсійного фонду в цілях їх ефективного використання і підвищення добробуту пенсіонерів [2].

Фінансовий контроль здійснюється на всіх етапах руху грошових коштів пенсійного страхування, а саме при: нарахуванні збору на обов'язкове державне пенсійне забезпечення; сплаті збору через установи банку; розпорядженні коштами органами ПФУ; призначенні пенсій; виплаті пенсій.

Зовнішній фінансовий контроль за діяльністю органів Пенсійного фонду та ефективним використанням ними бюджетних коштів проводиться на макrorівні державними органами відповідно до норм статті 103 Закону № 1058, зокрема: Міністерством праці та соціальної політики, його територіальними органами перевіряється законність призначення та виплати пенсій; Міністерством фінансів та його територіальними органами, Головним контрольно-ревізійним управлінням та Рахунковою палатою контролюється цільове використання коштів Пенсійним фондом; Прокуратурою, СБУ.

В табл. 1 наведемо основні напрямки зовнішнього контролю державними органами за діяльністю органів Пенсійного фонду.

Таблиця 1

Напрямки зовнішнього контролю державними органами за діяльністю органів Пенсійного фонду

Орган державного контролю 1	Періодичність перевірок 2	Напрямки та завдання контролю 3	Суб'єкт перевірки 4
Рахункова палата	Один раз на три роки	Організація і здійснення контролю за витрачанням коштів Пенсійного фонду за обсягами, структурою та їх цільовим призначенням, контроль за законністю та своєчасністю руху коштів Пенсійного фонду в установах Національного банку України та уповноважених банках.	Тематичні перевірки центрального апарату Пенсійного фонду та за вибором, окремих обласних управлінь
Контрольно-ревізійне управління	Один раз на два роки	Підготовка пропозицій щодо формування державної політики у сфері державного фінансового контролю, забезпечення в установленому порядку реалізації державної політики у сфері державного фінансового контролю за використанням відповідно до законодавства Пенсійним фондом України коштів і матеріальних цінностей, їх збереженням, веденням і достовірністю бухгалтерського обліку та фінансової звітності; розроблення пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень та попередження їх у подальшому.	Комплексна ревізія фінансової діяльності головних управлінь Пенсійного фонду України
Місцеві органи праці та соціального захисту населення	Один раз на три роки	Перевірки правильності та своєчасності призначення пенсій, перевірки правильності та своєчасності нарахування, виплати та припинення виплати пенсій, перевірки дотримання законодавства при виплаті допомоги на поховання.	Контроль за додержанням вимог законодавства під час призначення і виплати пенсій органами Пенсійного фонду
Прокуратура	За зверненням громадян	Перевірки застосування адміністративних санкцій працівниками пенсійного фонду України до платників, які порушили фінансову дисципліну, розглядає окремі питання за зверненням громадян	Контроль за додержанням вимог законодавства під час призначення і виплати пенсій органами Пенсійного фонду
СБУ	За зверненням громадян	Перевіряє дотримання виконання працівниками Пенсійного фонду Законів України «Про державну службу» та «Про боротьбу з корупцією»	Контроль за додержанням вимог законодавства під час виплати пенсій органами Пенсійного фонду

Внутрішній (відомчий) контроль проводиться:

— контрольно-ревізійним управлінням Пенсійного фонду перевіряється законність здійснення фінансово-господарської діяльності регіональними, районними та міськими управліннями;

— структурними підрозділами управлінь Пенсійного фонду в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі щодо правильності нарахування та сплати пенсійних зборів.

Отже, слід відмітити, що незважаючи на рівень проведення контролю, головним його завданням залишається перевірка ефективного та цільового використання бюджетних коштів Пенсійного фонду.

Зміни що відбуваються у системі пенсійного страхування потребують також радикальних змін і в питаннях організації та методології контролю, його спрямованості. Перш за все це пов'язано з процесом реформування пенсійної системи, що реалізовується через поступовий перехід від існуючої державної форми забезпечення і страхування на недержавну.

Відповідно з'являється зацікавленість страхувальників у діяльності Пенсійного фонду, що в свою чергу призводить до появи нових форм контролю із новими завданнями у системі пенсійного страхування.

Слід відмітити, що доцільність та необхідність проведення зовнішнього чи внутрішнього

контролю для органів Пенсійного фонду визначається колом осіб які потребують відповідну інформацію та її якість[1].

Забезпечення відповідної організації контрольного процесу неможливе без наявності чітко визначеної методики його проведення. Усвідомлення важливості контролю, як функції управлінського процесу, ґрунтується на забезпеченні своєчасного отримання достовірних даних з метою підтримання належної роботи господарюючого суб'єкта в цілому.

Основними суб'єктами зовнішнього контролю управлінь Пенсійного фонду України в районах, містах і районах у містах є: юридичні та фізичні особи платники страхових внесків, структурні підрозділи УДППЗ, банківські установи. Вони представляють собою дві складові бюджету Пенсійного фонду: одна з яких забезпечує надходження коштів (страхувальники), а інша – виплату коштів.

Наповнення бюджету Пенсійного фонду можливе при своєчасному та повному надходженні коштів, яке забезпечується страхувальниками. Організують роботу з обліку платників зборів та проводять контроль за нарахуванням коштів до бюджету Пенсійного фонду платниками відповідних територіальних одиниць створені у всіх 27 регіональних управліннях Пенсійного фонду де функціонують відповідні управління та відділи надходження доходів. Статтею 1 Закону № 1058 визначено, що страхувальниками є роботодавці та інші особи, які згідно законодавства сплачують страхові збори на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Саме тому при проведенні їх контролю перевіряється: правильність та своєчасність нарахування й сплати ними страхових зборів й інших платежів; достовірність даних про заробітну плату, що наводяться у довідках для призначення пенсійних виплат.

Не менш важливим є контроль за виплатою пенсійних коштів згідно їх призначення. Відповідно до частини 1 статті 3 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» виплата і доставка пенсій проводиться суб'єктами солідарної системи, а саме підприємствами (установами, організаціями). Підприємства поштового зв'язку та банківські установи відносяться до числа організацій, які проводять виплату пенсій (на вибір самих утримувачів). Здійснюючи перевірку структурних підрозділів УДППЗ «Укрпошта» та банківських установ контролюється своєчасність та повнота відповідно виплати та надходження на поточні рахунки пенсійних виплат, а також цільове використання перерахованих до даних установ пенсійних коштів.

В процесі перевірки структурних підрозділів УДППЗ «Укрпошта» значна увага приділяється питанням розрахунків по використанню коштів, що були надані Пенсійним фондом для виплати пенсій; чи на законних підставах та у повній мірі здійснюється виплата пенсій; чи дотримується визначений графік виплати. Метою контролю також є визначення достовірності та обґрунтованості потреби на необхідну суму коштів для виплати пенсій та допомоги, що зазначається в заяві підприємств поштового зв'язку щомісячно. При цьому, як зазначають фахівці Пенсійного фонду, зазначена у заяві сума коштів повинна відповідати потребі в коштах на місяць, що визначається на підставі середньомісячної суми виплат допомоги на поховання за останні три місяці, списків поштових переказів, описів виплатних відомостей, з урахуванням залишку на кінець попереднього місяця коштів на рахунку Фонду та несплачених сум пенсій і допомоги за минулий місяць.

Основою для попередження фінансових порушень щодо використання відділеннями зв'язку коштів Пенсійного фонду є перевірка законності банківських операцій по своєчасності та повноті зарахування пенсійних виплат на банківські рахунки підрозділів УДППЗ «Укрпошта», а у випадках невиконання пенсій – своєчасності повернення невиконаних сум.

На сьогоднішній день досить поширеним є отримання пенсійних виплат через установи банків, які обираються одержувачами пенсій самостійно відповідно до Порядку виплати пенсій та грошової допомоги за згодою пенсіонерів та одержувачів допомоги через їх поточні рахунки у банках, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.1999 р. № 1596. При цьому операції з відкриття поточних пенсійних рахунків, зарахування і виплати пенсій здійснюються банками безоплатно, що дозволяє значно зекономити бюджетні кошти. Для отримання пенсійних виплат через банк необхідним є подання до органів Пенсійного фонду за місцем проживання одержувачів пенсій Заяви про виплату пенсій та грошової допомоги через установи уповноважених банків.

Відповідно контролю зі сторони органів Пенсійного фонду України підлягають також і банківські установи які здійснюють виплату пенсій. Згідно законодавства даний вид перевірки повинен здійснюватися не менше одного разу на рік.

На даний момент в кінці звітного року між підприємствами та управліннями Пенсійного фонду проводиться звірка, щодо сум нарахованих та сплачених страхових зборів. При цьому документально це не відображається. Іноді виникають ситуації, коли при перевірці даних звітного року знаходиться помилка, якої не було виявлено при перевірці у минулому періоді. З метою уникнення таких ситуацій та наявності документального підтвердження пройденого попереднього контролю пропонується на

основі проведеної річної звірки даних формувати Відомість звірки нарахування та сплати збору з обов'язкового державного пенсійного страхування за відповідний рік.

Головним завданням пенсійного фонду України на майбутнє такі: забезпечувати повне і своєчасне надходження коштів до бюджету Пенсійного фонду; здійснювати чіткий контроль за сплатою збору на обов'язкове державне пенсійне страхування; досягти істотного скорочення боргу за рахунок підвищення платіжної дисципліни платників і відповідальності їх керівників.

Висновки. Важливим питанням, що стосується контрольного процесу в органах Пенсійного фонду є побудова ефективного та раціонального зовнішнього та внутрішньогосподарського контролю.

Основними об'єктами зовнішнього контролю управлінь Пенсійного фонду України є страхувальники, структурні підрозділи УДППЗ «Укрпошта» та банківські установи. Серед даних об'єктів контролю найбільша увага приділяється страхувальникам, оскільки від правильності нарахування та своєчасності сплати ними внесків залежить виконання бюджету Пенсійного фонду та своєчасна виплата пенсій. До того ж, заборгованість за внесками впливає на зарахування до страхового стажу застрахованим особам періодів роботи, за які не сплачені внески.

Література.

1. Гнибиденко І. Пенсійна реформа в Україні: стан, проблеми, перспективи // Економіка України. - 2007. - № 4. - С. 4-11.
2. Пенсійна система України: Навч. посіб. / За загальною редакцією Грушка В.І. – К.: Кондор, 2006. – 336 с.
3. Ткачук І.М. Значимість обліку і контролю у діяльності Пенсійних фондів // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Випуск 223: В 3 т. – Т. І. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 158-166.